

διευθέτησε όλα σχεδόν τὰ σωζόμενα χειρόγραφα τοῦ Σοφοκλέους καὶ ἐπελήφθη τῶν σχετικῶν μὲ τὴν παράδοσιν τοῦ κειμένου προβλημάτων καὶ ἐρωτημάτων. Ἐχει ὁμως παρατηρηθῆ¹ ὅτι ἡ μνημειώδης αὐτὴ μελέτη τοῦ Turyn ὑστεροῦσε σὲ ἀρκετὰ σημεῖα· πὸν σήμερα χάρις εἰς τὰς μελέτας καὶ τὴν ἔρευναν τοῦ Dawe ἐπὶ τῶν κωδίκων τοῦ Σοφοκλέους (19 τὸν ἀριθμὸν), τὸ θέμα τῆς παραδόσεως τοῦ τοῦ Σοφοκλείου κειμένου ἔχει ἐξαντληθῆ². Πρὸς τούτοις θὰ πρέπει βεβαίως νὰ μνημονευθοῦν καὶ αἱ ἐξίσου ἀξιόλογοι μελέται τῶν R. M. Rattenbury, J. C. Kamerbeek, P. E. Easterling καὶ H. P. Dietz, πὸν ἔχουν συμβάλει θετικὰ εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ θέματος³. Ἵσως ἐν τούτοις πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν πὸς δὲν γνωρίζομεν τι ἐπιφυλάσσει τυχὸν ἀνεύρεσις νέων παπύρων, οἱ ὅποιοι δυνατὸν νὰ ἐπιλύσουν, ἢ ἀντιστρόφως νὰ περιπλέξουν θέματα ἤδη λελυμένα ἢ ἀγνοηθέντα. Αὐτὴ εἶναι ἄλλωστε ἡ μοῖρα τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης: νὰ ἐπανέρχεται κατὰ καιροῦ εἰς τὰ ἴδια θέματα εἴτε διότι νεώτερα εὐρήματα τὸ ἐπιβάλλουν, εἴτε διότι αἱ συγκυρίαι τὸ ἀπαιτοῦν.

Ἡ μελέτη τῆς χειρογράφου παραδόσεως ἐδίδαξεν, σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι εἶναι προτιμότερα ἢ προσήλωσις εἰς τὴν παράδοσιν ἀκόμη καὶ ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐπέμβασις τῶν νεωτέρων φιλολόγων φαίνεται εὐφυῆς. Τοῦτο ἰσχύει ἐξίσου καὶ διὰ τοὺς ἄλλους συγγραφεῖς τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, ἀποτελεῖ δὲ γνώμονα καὶ διὰ τὸν συγγραφέα τῆς κρινομένης ἐργασίας, ὁ ὅποιος εἶναι φειδωλὸς εἰς τὸ ν' ἀποδεχθῆ γραφὰς πὸν εἰσήχθησαν εἰς τὸ κείμενον ἀπὸ παλαιότερους ἐκδότας, ὅπως ἐπίσης εἶναι προσεκτικὸς, ὅταν εἰσάγη ἰδικὰς του διορθώσεις. Διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν ὁμως τὴν τελευταίαν περίπτωσιν πρέπει νὰ προσφύγωμεν εἰς τὰς σχετικὰς ἐργασίας του, ὅπου τεκμηριώνει τὰς προτεινομένας γραφὰς. Ἐξ ἄλλου ἡ πλουσία ἐκδοτικῆ παραδόσεως τῶν τραγωδιῶν τοῦ Σοφοκλέους, ἡ ὁποία συνδέεται μὲ ὀνόματα λαμπρῶν φιλολόγων, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐπηρεάσῃ τὸ ἐκδιδόμενον ἀπὸ τὸν Dawe κείμενον ἢ τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα.

Ἡ ἔκδοσις γενικὰ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα, διευθετημένη δὲ μὲ ἐπιμέλειαν καὶ προσοχὴν ἀποτελεῖ ἐπίτευγμα φιλολογικῆς ἐρεῦνης καὶ μελέτης, καὶ ἀποσπᾷ ἀνεπιφυλάκτως τὴν εὐαρέσκειαν τοῦ φιλολογικοῦ κόσμου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. σχετικὰ Γ. Χριστοδοῦλου, «Περὶ τὴν χειρόγραφον παράδοσιν τοῦ Σοφοκλέους», Σύνμικτα Κριτικά, Ἀθήνα 1986, σελ. 55-67.

2. R. D. Dawe, *Studies on the Text of Sophocles, I: The Manuscripts and the Texts, II: The Collations*, Leiden (E. J. Brill) 1973.

3. Βλ. T.B.L. Webster, *Σοφοκλέους Φιλοκλήτης* (Μετ. Ν. Μπεζάντακου), Ἀθήνα 1985, σελ. 55.

Poetarum elegiacorum testimonia et fragmenta, Ediderunt Bruno Gentili et Carolus Prato. Pars altera. Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana. Leipzig 1985. Σελ. XXIII+181.

Εἰς τὸν πρὸ ἡμῶν β' τόμον τῶν ἐλλήνων ἐλεγειογράφων περιλαμβάνονται οἱ περὶ τὸν 5. καὶ 4. αἰῶνα ἀκμάσαντες (Ὀλυμπός, Κλονᾶς, Πολύμηστος, Περὶ-ανδρός, Πιττακός, Ἐχέμβροτος, Σακάδας, Βίας, Χίλων καὶ ὄσοι ἄλλοι). Προτάσ-

σονται γραμματικά και μετρικά παρατηρήσεις εις τὸν Ἴωνα, Διονύσιον τὸν Χαλκοῦν, Κριτίαν, Εὐηνον, Αντίμαχον κ.άλλ., ἔκτενεις βιβλιογραφικοὶ πίνακες (ἐκδόσεων καὶ διατριβῶν), εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ τόμου ἐπιτάσσονται (α) λεπτομερεῖς πίνακες τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν ἐλήφθησαν τὰ ἀποσπάσματα, (β) πίνακες τῶν λέξεων καὶ (γ) συσχετικοὶ πίνακες τῶν παλαιότερων ἐκδόσεων (Bergk, Diehl, West κτλ.) πρὸς τὴν νέαν ἔκδοσιν. Οἱ δύο ἐκδόται εἶναι ἄξιοι παντὸς ἐπαίνου διὰ τὴν πληρότητα, ἀκρίβειαν καὶ καθαρότητα τῆς ὑπ' αὐτῶν εἰς πέρας ἀχθείσης ἐκδόσεως.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Platonis Epistulae, Recognovit Jennifer Moore-Blunt. Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana. Leipzig 1985. Σελ. XXIII+66.

Ἡ νέα αὐτὴ ἔκδοσις δεκατριῶν πλατωνικῶν ἐπιστολῶν ὑπὸ τῆς Jennifer Moore-Blunt ἀποτελεῖ εὐπρόσδεκτον συμβολὴν εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου. Ἡ ἔκδοσις βασίζεται εἰς δύο κώδικας, τὸν Παρισινὸν ἑλλην. κώδ. 1807 τοῦ 9. αἰ. (A) καὶ τὸν Βατικανὸν ἑλλην. κώδ. 1 (ἄλλοτε 796) τοῦ 9./10. αἰ. (O). Εἰς τὸν Πρόλογον περιγράφεται λεπτομερῶς ἡ ἱστορία τῶν δύο κωδίκων, ἡ μεταξὺ τῶν σχέσις, ἡ σημασία τῶν διὰ τὴν ἀνασύστασιν τοῦ κειμένου καὶ τὰ ἀπόγραφα τῶν. Ἐπίσης παρατίθενται πίνακες παλαιότερων ἐκδόσεων, διατριβῶν, βιβλιογραφικῶν βοηθημάτων καὶ πλατωνικῶν λεξικῶν, ἐνῶ εἰς τὸ τέλος τοῦ τόμου ἐπιτάσσονται πίνακες τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ τῶν κυριωτέρων λέξεων. Λόγου ἄξιος εἶναι ὁ σεβασμὸς τῆς ἐκδότιδος πρὸς τὴν γραπτὴν παράδοσιν: σπανιώτατα εἰσάγονται εἰς τὸ κείμενον διορθώσεις ἢ εἰκαστίαι τῶν λογίων, τῶν εἰκασιῶν ἢ διορθώσεων περιοριζομένων εἰς τὸ ὑποσελίδιον κριτικὸν ὑπόμνημα.

Καὶ ἡ παροῦσα ἔκδοσις εἶναι δεκτικὴ περαιτέρω βελτιώσεων. Εἰς τὴν Ἐπιστολὴν Ζ' (330d, σελ. 32.15) ἡ ἐκδότις τηρεῖ τὴν γραφὴν *ἄλλο τι* τῶν κωδδ. ἔναντι *ἔτι* τοῦ Hermann. Πολὺ πρὸ τοῦ Hermann καὶ ὁ ἡμέτερος Κοραῆς εἶχεν ὑποδείξει ὅτι γραπτέον *ἔτι*, ὀρθῶς δέ, διότι οἱ χαρακτηρες ΑΛΛ (εἰς τὸ *ἄλλο ἔτι*) προήλθον ἐκ διττογραφίας τῆς καταλήξεως προηγηθείσης λέξεως (*ὄγειαιAN*). Αὐτόθι (336b, σελ. 28.26), τὸ *αὐτὴ πάντα* εἶναι ὑποπτον. Ὁ Marsilius Ficinus μεταφράζων *cuncta haec* προϋπέθετε γραφὴν ταῦτα πάντα, ὁ δὲ Κοραῆς μετὰ τινος ἀμφιβολίας ἤκασε *πάντῃ πάντα*. Αὐτόθι (345d, σελ. 37.24), *ἀγανακτεῖν τε ἐξῆν*. Εἰς τὰς μαρτυρίας (*testimonia*) τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος εὐκαταία θά ἦτο ἢ προσθήκη: «cf. Hesych. A 305 (Latte) *ἀγανακτεῖν· στένειν παρὰ Πλάτωνι*». Αὐτόθι (351c, σελ. 43.14), ἀντὶ *ὅς τι δι' ὀλιγίστων θανάτων* ὁ Κοραῆς εἶχε προσφυῶς παρατηρήσει ὅτι γραπτέον, καθ' ὑπερβατόν, *ἔτι δι' ὀλιγίστων θανάτων*. (=per quam paucissimas caedes), ἐκ συγκρίσεως πρὸς ἀνάλογον χωρίον τῆς Ἐπιστολῆς Η' (352e, σελ. 44.19) *τῶν δὲ ὅσα γένοιτ' ἂν ἢ πᾶσιν συμφέροντα ἐχθροῖς τε καὶ φίλοις ἢ ἔτι μικρότατα κακὰ ἀμφοῖν*, κτλ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ